

Bővülés a bérskála felső sávjaiban vagy polarizáció? A foglalkoztatási szerkezet hosszú távú, globális változásai: Európai Munkakörfigyelő 2015

Összefoglaló

Bevezetés

Európa most kezd kilábalni az elhúzódó recesszióból, amely a 2008-as globális pénzügyi válsággal kezdődött, és az euróövezet 2010–2011-es közösvaluta-válságával tovább mélyült. Az elmúlt évben az összesített foglalkoztatási szintek gyorsabban emelkedtek, mint 2008 óta bármikor. Az összesített uniós munkanélküliségi ráták 2013. szeptember óta csökkennek.

Az Európai Munkakörfigyelő negyedik éves jelentése azt vizsgálja meg részletesebben, hogy 2011 második negyedéve és 2014 második negyedéve között milyen változások történtek a foglalkoztatásban tagállami és összesített uniós szinten. A „munkahelyalapú” megközelítés használatának célja a foglalkoztatás mennyiségi (hány munkahely jött létre vagy szűnt meg) és minőségi (milyen típusú munkahelyek voltak ezek) változásainak mérése. Ez a módszer különösen arra szolgál, hogy felmérje, a fejlett gazdaságokban milyen mértékű a foglalkoztatási szerkezet polarizációja – amely a közepesen fizetett munkahelyek visszaeséséből ered –, illetve a bérskála felső sávjainak bővülése a magasan fizetett, magas képzettséget igénylő munkahelyek számának növekedése következtében.

A jelentés megvizsgálja a foglalkoztatási szerkezet közelmúltbeli változásainak időzítését, mivel úgy tűnik, hogy a foglalkoztatás újbóli növekedése egybeesett a recesszió csúcspontján látott, polarizáltabb foglalkoztatási változásokról a foglalkoztatás egyenletesebb, egyenlőbb eloszlására való átmenettel a bérskála egészében, amihez legfeljebb lefelé történő elmozdulás tartozott – más szóval, az alacsonyan fizetett foglalkoztatás nagyobb mértékben nőtt. Ez felveti az alacsony termelékenységű foglalkoztatás növekedésének veszélyét, ahol a munkalehetőségek növekedése ellenére a termelés és végső soron az életszínvonal sem emelkedik.

A jelentés továbbá összefoglalja a munkaerő-piaci fejleményekről készült két másik, munkahelyalapú megközelítést használó elemzés legfontosabb megállapításait is. Az első elemzés hat európai országban – Németország, Spanyolország, az Egyesült Királyság,

Svédország, Írország és Svájc – vizsgálja meg az 1970-es évek óta történt fejleményeket. A második elemzés egy munkaerő-piaci kutatói hálózat friss munkája Európán kívülről, a középpontban Ausztráliával, Kínával, Japánnal, Oroszországgal, Dél-Koreával és az USA-val.

Szakpolitikai háttér

Az EU-nak az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedésre irányuló „Európa 2020” stratégiája kötelezettséget vállal a magas szintű foglalkoztatás és termelékenység előmozdítására. Ebbe beletartozik a korábbi lisszaboni stratégia szerinti „több és jobb munkahely” céljának újbóli előtérbe helyezése. Több munkahelyre van szükség ahhoz, hogy megoldható legyen a munkanélküliek egyre hosszabb sorainak problémája. Európának ugyanakkor jobb, termelékenyebb munkahelyek is kellene, hogy javítani tudja polgárai életszínvonalát a bővülő, integrált globális gazdaságban.

Az Európai Bizottság 2012. évi foglalkoztatási csomagja („Út a munkahelyteremtő fellendülés felé”) meghatározta azokat az ágazatokat, ahol a legvalószínűbb a foglalkoztatás növekedése – az egészségügyi szolgáltatások, az információs és kommunikációs technológiák, a személyi és háztartási szolgáltatások –, valamint az ígéretes, de nehezen definiálható „zöld munkahelyek” kategóriáját. Ez a jelentés aktuális adatokkal szolgál a foglalkoztatási szintekről és a munkahelyek minőségéről a növekedő és hanyatló ágazatokban és foglalkozásokban.

Fő megállapítások

A foglalkoztatás változásai az EU-ban, 2011–2014

A 2011 második negyedéve és 2014 második negyedéve közötti hároméves időszakban a foglalkoztatás növekedése az EU-ban aszimmetrikusan polarizált volt: a legnagyobb növekedést a jól fizetett állásokban mérték, a legalacsonyabb fizetésű állásokban mérsékelt növekedést, a bérskála középső tartományában

pedig a foglalkoztatás csökkenését tapasztalták. A foglalkoztatási változások tagállami szinten változatos mintákat mutatnak, mivel az országok többségében a változás vagy a bérskála felső sávjában történő bővülést, vagy polarizálódást jelentett, de egy jelentős kisebbségnél az alsó sávok is bővültek (azaz az alacsonyan fizetett foglalkoztatás nőtt nagyobb mértékben).

A foglalkoztatási szintek az EU-ban 2013 második negyedévében kezdtek újra emelkedni, és a nettó foglalkoztatás 2014 második negyedévére mintegy 1,8 millióval lett magasabb. Az összesített uniós foglalkoztatási szintek mindazonáltal még mindig nagyjából négy millióval alacsonyabban állnak, mint hat évvel ezelőtt, a válság kezdetén.

A foglalkoztatás növekedése erősödött, különösen az alacsony–közepes fizetésű állásokban. A válság ideje alatt és közvetlenül utána (2008–2013) a foglalkoztatás csak a munkavállalók legmagasabban fizetett 20%-ában nőtt. Amikor a fellendülés stabilabb lett, az alacsonyabban fizetett szolgáltatási állások tették ki a közelmúltbeli növekedés nagy részét.

A részmunkaidős foglalkoztatás aránya a közelmúltban jelentősen nőtt, és ez volt a fő oka a munkaviszonyok destandardizálódási tendenciájának. Ha az EU-ban a munkahelyeket bérezés alapján öt egyenlő méretű kategóriára (kvintilisre) osztjuk, látható, hogy a határozatlan idejű, teljes munkaidős foglalkoztatás növekedése egyre inkább a legfelső kvintilisbe tartozó, jól fizetett munkahelyekre korlátozódik; a bérskála összes többi kvintilisében csökken.

A foglalkoztatási szerkezet változásai: európai összehasonlítás

A hat európai ország több mint négy évtizedes átfogó elemzése a szerkezetváltás általános mintáit tekintve meglepő következetességet mutatott annak ellenére, hogy voltak rövid távú eltérések és néhány kivétel is. Németországban és az Egyesült Királyságban a foglalkoztatási szerkezet polarizálódása az 1980-as évek eleje óta tart, míg Írországban, Spanyolországban, Svédországban és Svájcban az 1970-es évek óta többé-kevésbé következetes volt a felső kvintilisek bővülése (bár a recessziók idején volt néhány erős polarizációs időszak Spanyolországban és az 1980-as években Írországban és Svájcban is).

E sokszínűség ellenére ezekben az országokban hosszú távon a szerkezetátalakítás nagyon hasonló általános tendenciái zajlottak a háttérben. Az ipari termelés leépítése jellemzően mindenhol hasonlóan polarizáló hatással járt (rontotta a foglalkoztatást a közepesen fizetett állásokban), de a szerkezetátalakítás általános mintáit nagyobb mértékben befolyásolták a dinamikusabb szolgáltatási szektor fejleményei, ezek pedig jobban

függtek az egyes országoktól. A közszférában való foglalkoztatás bővülése például általában összefüggött a viszonylag magas fizetésű foglalkozások növekedésével, de az Egyesült Királyságban 1990 után az alsó kvintilisekben is bővült, és ezzel hozzájárult a polarizálódáshoz.

Bár a hosszabb távú fejlemények elemzése az országok között jelentős és következetes különbségekre derített fényt, néhány nagyon fontos közös tendenciára is felhívta a figyelmet. A legfontosabb az volt, hogy a magasan fizetett állásokban az összes országban és időszakban következetesen nőtt a foglalkoztatás, ezzel szemben a közepesen fizetett és alacsony fizetésű állásokban minden országban és minden időszakban nagyon jelentősen csökkent.

A foglalkoztatási szerkezet változásai: globális összehasonlítás

Globális összehasonlításban nézve a foglalkoztatás változásában két, nagyjából hasonló mintát lehetett megfigyelni:

- az EU, Japán és az USA polarizált bővülést mutatott a felső kvintilisekben: a foglalkoztatás a jól fizetett állásokban nőtt leginkább, a közepesen fizetett állásoknál relatív csökkenést, az alacsonyan fizetett állásoknál pedig enyhe relatív növekedést mértek;
- Ausztrália, Kína, Oroszország és Dél-Korea a felső kvintilisekben mutatott bővülést, ezen belül a foglalkoztatás legnagyobb mértékben a jól fizetett állásokban nőtt, legkisebb mértékben pedig a legalacsonyabb fizetésű állásokban.

A recesszió vagy a lassuló növekedés időszakaiban a foglalkoztatás változása polarizáltabb volt. A felső kvintilisekben történő növekedés legegységesebb példái azokban a gazdaságokban lehetett látni, ahol nagyobb volt a termelés növekedése.

Kína a munkaereje nagyságát és a (termelés és foglalkoztatás terén vett) növekedési ütemét tekintve egyedülálló volt. A foglalkoztatás évi nyolcmillióval nőtt, ami az EU 2004–2013 közötti időszakban történt teljes foglalkoztatási növekedésének felel meg. A 2005–2010 közötti öt éves időszakban a mezőgazdaságban több mint 50 millió munkahely szűnt meg, de ezt bőven kompenzálta a feldolgozóipar, az építőipar és a kiskereskedelmi ágazatok foglalkoztatásának nettó növekedése, ami a kínai vidéki lakosság növekvő városokba tartó nagyarányú (de egyre lassuló) áramlásának következménye.

További információ

Are Upgrading or polarisation? Long-term and global shifts in the employment structure: European Jobs Monitor 2015 (Bővülés a bérskála felső sávjában vagy polarizáció? A foglalkoztatási szerkezet hosszú távú, globális változásai, Európai Munkakörfigyelő 2015) című jelentés a <http://eurofound.europa.eu/publications> weboldalon érhető el.

További információért forduljon Enrique Fernández-Macias kutatásvezetőhöz az efe@eurofound.europa.eu címen.